

Nationella artnamn - behövs de?

Plädering för alternativet nomenklatorisk naturhistoria.

Huruvida en ny internationell namngivning erfordras i samband med paradigmskiftet mellan Linnés klassificeringstradition till det modernare s.k. kladistiska tänkandet har berörts i tidigare artiklar på svenska (t.ex. Eriksson & Pleijel 2000) och lämnas därför därhän i detta inlägg. Artikeln behandlar i stället nationella alternativnamn, fr.a. om sådana behövs för att intressera svenskar i allmänhet för organismer som idag blott är kända under sitt internationella namn, d.v.s. vad människor i gemen plägar kalla det latinska artnamnet. Detta har i den Linneanska traditionen formen av ett binomen och består således av två ord, ett första släktnamn och ett andra artepitet. Dessutom kan auktor (beskrivare) och årtal för beskrivningen, d.v.s. en kort litteraturreferens, ofta påträffas i samband med att ett artnamn presenteras i tryck. Om auktorsnamnet står inom parentes betyder det att arten ursprungligen beskrevs under ett annat släktnamn än det nu gängse och i slika fall kan namnet på den som genomförde revisionen och revisionsåret ofta återfinnas efter det "parentetiska" namnet. Uttrycket "latinska namn" är i sammanhanget i viss mån oegentligt såtillvida att namnen visserligen är latiniserade, men deras ursprung är ej sällan ett helt annat. Våldigt ofta är rötterna grekiska, men många andra språkområden har likaså bidragit. Nedan presenteras några belysande exempel:

Från svenskan känner vi ju till artepitetet - om än något stavningsförändrat - i t.ex. fisknamnet *Labrus bergylta* Ascanius, 1767. Artnamnet hos gnathostomuliden *Haplognathia gubbarnorum* (Sterrér, 1969) är likaså av svenskt ursprung och hedrar gubbarna, d.v.s. båt- och verkstadspersonalen vid Kristinebergs Marina Forskningsstation följt av det latinska genitiv-plural-suffixet -orum. Från engelskan kan man t.ex. härleda artepitetet i tejstefiskens internationella namn *Pholis gunnellus* (Linnaeus, 1758). Denna långsmala högryggiga fisk har ju ett stort antal mörka fläckar längs ryggen, vilka kan erinra om kanonportar (Eng. gunnels) på ett krigsfartyg. Den "eldigt" rödbruna prutgåsen heter *Branta bernicla* (Linnaeus, 1758) och släktnamnet emanerar från det engelska ordet brant som härrör från anglosaxiskans bernan, brennan, som betyder brinna. Artepitetet kan härledas ur det engelska ordet barnacle för havstulpan. Föreställningen att havstulpanernas nära släktingar långhalsarna - benämnda goose barnacles på engelska - är förstadiet till gäss, särskilt prutgås och vitkindad gås, vars bon ej påträffades i Västeuropa, är gammal (belagd litterärt i Europa åtminstone sedan 1000-talet via en fader Damien, som berättar att på den indiska ön Thilon växer fåglar på träd; sägnen har likaså spritts från den förnämsta kabbalistiska urkunden Zohar och redan i den mykenska konsten är både långhalsliknande gäss och fågelknoppande träd avbildade). Föreställningen blev praktisk i katolska länder under fastetiden, då ju "fiskar" trots allt fick förtäras. Påven Innocentius III tyckte emellertid att gås smakade fågel och bannlyste 1215 denna sed. Det tog dock lång tid för bullan att nå vissa avlägsna brittiska nejder. Psalmisten Haquin Spegel skrev t.ex. 1685 i en dikt "*Men små Ank-ungar, sij! man må för wist betyga The wäxa ther på trää til thes the orka flyga*", utgående från skotska föreställningar. Holländska Arktis-farare erfor emellertid under 1600-talet att gässen häckade på för fåglar gängse vis i norr, varav uttrycket "histoire d'un canard" eller helt kort "un canard" uppkom för en historia som visat sig sakna substans. Ordet lever ju bl.a. vidare i namnet på den kända franska satirtidningen "*Le Canard Enchaîné*" (den fjättrade ankan). Tidningsankan i Sverige har förstås samma rot. Det engelska namnet barnacle för havstulpan har f.ö. sina rötter i några keltiska uttryck för kalkskal: barnagh, berniche och bernak. Vår allra största och mest allmänna

eremitkräfta heter ju *Pagurus bernhardus* (Linnaeus, 1758). Dess artepitet har Linné sannolikt lånat från den holländske läkaren och naturforskaren Jan Swammerdam, 1637-80, som i ett postumt arbete benämner arten "Cancellus Bernhard l'Hermite" efter artens folkligt bretonska namn "Bernhard l'hermite". Bernhard i detta namn torde faktiskt ha exakt samma härledning som det engelska uttrycket barnacle. Det svenska uttrycket eremitkräfta är säkerligen likaså influerat av detta gamla namn från Bretagne. En annan sydligare utbredd eremitkräfta - vilken till skillnad från våra inhemska arter har en större vänster- än högerhand - har under senare år spritt sig i nordöstlig riktning i södra Nordsjön och kan kanske så småningom tänkas nå våra egna vatten. Den bär det passande namnet *Diogenes pugilator* (Roux, 1829) och har således fått sitt släktnamn efter den kyniske filosofen från Sinope, om vilken bl.a. följande anekdot berättas: När Alexander Magnus besökte Korinth och fann filosofen ligga förnöjd i sin bostad - som bestod av en tunna invid vägkanten - noterade världshärskaren att filosofen ej ens tittade upp. Den förundrade Alexander inledde en konversation och utlovade en ynnest, varvid filosofen ber Alexander flytta på sig för att ej skymma solen. Det beundrande genmälet blir då "Vore jag ej Alexander, så önskar jag jag vore Diogenes". Artepitetet kommer från latinets pugilis + suffixet -ator som uttyds pugilist, slagskämpe, boxare resp. -utförare. Andra namn med ursprung från andra språk är t.ex. musselsläktet *Dosinia Scopoli*, 1777 som kan härledas från det senegalesiska ordet dosin, som just betecknade en mussla och havsborstmasksläktet *Chirimia* Light, 1991, som kommer från ett spanskt namn för oboe. Slutligen kan nämnas det sydamerikanska blötdjurssläktet *Piseinotecus* Marcus, 1955, vilket har sin upprinnelse i att nemertinforskaren Diva Diniz Corrêa, 1918-93, vid ett sedvanligt besök hos vännerna Ernst (Ernesto) och Eveline Marcus, 1893-68 resp. 1901-90, råkade avslöja att hon när hon klev ner för trappan i deras bostad råkade trampa på deras hund Teco - "pisei no Teco". Familjen Marcus hade kommit till Brasilien 1936 i samband med judeförföljelsen i Tyskland och kom att sätta sin prägel på den zoologiska utvecklingen i São Paulo. Corrêa hade disputerat på havsanemoner men arbetade därpå främst med slemmaskar. Under en vistelse i Florida blev hon slav under en nordamerikanskt dryck och namngav *Zygonemertes cocacola* efter denna. De internationella namnen har således ofta blott latinsk form.

När man stöter på namn som t.ex. *Siemienkiewicziechinogammarus siemienkiewitschii* på en polsk färskvattenmärlkräfta kan man förstås tycka att ett alternativnamn erfordras, men tack och lov är de allra flesta namn mycket enklare och kortare och just denna nomenklatoriskt barlastade art lär numera vara synonymiserad med en art med mera lättuttalbart namn. Få eller inga inhemska arter har speciellt krångliga namn. Sjöborrearten *Strongylocentrotus droebachiensis* (O.F. Müller, 1776) hör till de få som nybörjare brukar tveka något inför, men håller man tungan rätt i munnen plägar även ett slikt namn fungera till slut. Ett samvetsgrant svar på det ganska vanliga spørsmålet om något inhemskt namn finnes blir ofta "nej", eftersom vanligen blott arter som många kommer i kontakt med och som är lätta att känna igen eller arter som eljest har ekonomisk betydelse - i positiv eller menlig mening - har blivit begåvade med svenska namn. Det finns förstås organismgrupper för vilka ovanstående grundregel ej gäller, tack vare att många fackmän såväl som hobbyutövare tagit en dylik grupp organismer till sina hjärtan. Vi behöver bara tänka på t.ex. kärlväxter, fåglar, storfjärilar och våra större skalbaggar, där i stort sett alla arter ståtar med ett eller flera mer eller mindre välkända nationella namn. Kommer man däremot in på andra - mindre välkända - organismer såsom bakterier, kiselalger, dinoflagellater, svampdjur, plattmaskar, slemmaskar, rundmaskar, borstmaskar, blötdjur, musselkräfor, hoppkräftor, märlkräftor, mossdjur, armfotingar, tagghudingar, pilmaskar, etc., så är blott ett fåtal arter kända

under etablerade svenska namn. En strandskata alias tjäll har nog många stött på och vet hur den ser ut medan det t.ex. är tveksamt huruvida andra än inbitet entomologiintresserade har något förhållande till den sydliga blåoxen. Vissa av dessa och andra - ej uppräknade grupper - saknar så gott som totalt svenska artnamn. Om vi som exempel tar mossdjuren, av vilka ca 130 arter förekommer i vårt land, finns knappast några svenska namn på marina arter, med undantag av "tångbark" för medlemmar av familj Membraniporidae och det skämtsamma "Raggarbryozoen" för *Escharella immersa* (Fleming, 1828) - jämför uttrycket "Älskar Ella i Mersa".

Frågan är således huruvida vi behöver konstruera nationella namn på organismer, vilka blott ett fåtal personer kommer i kontakt med. Ett antal biologer och fr.a. redaktörer med fauna- och flora-bok-utgivning på sitt förlags program tycks anse att en popularisering av denna typ av organismer för en vidare allmänhet kräver tillgång till "begripliga" namn. Nedan argumenteras för ett alternativt förhållningssätt till detta och mot den språkförbistring som blir fallet genom att att förse organismer med nationella namn, om de ej av naturlig kraft gjort sig förtjänta av det. Namn som t.ex. "Vadehavsmussla" för *Scrobicularia plana* (da Costa, 1778) eller "Limfjordsmussla" för *Abra nitida* (O.F. Müller, 1776) i den från danskan nyligen översatta boken Havets Djur torde knappast vara lämpliga svenska namn. Den första av dessa arter har dessutom på svenska tidigare kallats pepparmussla utgående från synonymnamnet *S. piperata* (Poiret, 1786), vilket härrör från dess något ampra smak. Den andra arten är en av våra mest allmänna arter i slammiga djupare sediment och tillhör ett stort släkte med fyra inhemska arter. Släktnamnet har förstås tubbat en lustigkurre att namnge en art (från Indiska Oceanen) efter en känd magisk formel. Vissa andra namn i denna bok är konstruerade utifrån artens släktnamn, t.ex. *Malacobdella*, *Apseudes* och *Luidia*, ungefär som vi vant oss vid från botaniken med namn som *Cyclamen*, *Begonia* och *Forsythia* och detta fungerar förstås bra, åtminstone så länge vi blott har en enda art i dessa släkten.

Ett rykte gör gällande att den kände flora-konstruktören Björn Ursing inför utgivningen av hans kryptogamflora, ställdes inför förlagskravet att ingående arter måste ha svenska namn, varför han bjöd in ett antal bekanta till ett något blött samkväm, där namnsättningen genomfördes för arter, som dittills saknat svensk språkdräkt. Avsnittet om alger i detta verk skrevs dock av den kände fykologen Prof. Harald Kylin. Vad beträffar denna grupp försökte 1987 professorerna Torbjörn Willén och Mats Waern sammanställa och i viss mån nykonstruera namn till en slags riksläkare. De hade ej blott letat namn i befintlig litteratur, utan även försökt ta reda på vilka benämningar olika kustbefolkningar hade på olika arter. De som lärt sig Ursings namn fick därvid anledning att delvis lära om. Det är ju högst förstaeligt att välkända arter som t.ex. sudare (som av Ursing även kallas snärjtång), sågtång, blåstång (vilken i författarens uppväxttrakter benämndes klotång p.g.a. grenspetsarnas tudelning) och knöltång (även kallad gristång, enär fordom kustnära svin utspisades med arten - f.ö. även en utsökt människoföda, som kokad ca 40 minuter kan ersätta pasta i många sammanhang) har svenska namn och kanske även att den på klippor från strandkanten och ner till några 10-tals meter djup utbredda, om röd målarfärg erinrande *Hildenbrandia rubra* (Sommerfelt) Meneghini, 1841 kallas havsstenhinna, ehuru man lika gärna kan använda släktnamnet på svenska, eftersom vi blott har en marin art av detta släkte. Att däremot t.ex. sätta namn som rödborsting eller korallblomma för *Griffithsia corallinoides* (Linnaeus) Trevisan, 1845 och julgransalg för *Brongniartella byssoides* (Goodenough & Woodward) F. Schmitz 1893 kan dock synas vara en överlappsgärning

eftersom de antingen ej är helt lättbestämda eller växer nedom littoralen och således är ganska svåråtkomliga. I stället förordas det didaktiska grepp som artikelförfattaren tagit till i Hansson 1998, d.v.s. att försöka förklara varför organismer har fått sina respektive internationella namn, eller åtminstone tolka betydelsen av dem. På så vis får de internationella namnen en innebörd, som gör dem mera tillgängliga för de som önskar lära dem. Om vi utgår från ovanstående båda namn kan man t.ex. kortfattat nämna beträffande det första [*Griffithsia* C. Agardh, 1817 : efter Mrs. Amelia Warren Griffiths, 1768-1858, från Torquay, Devonshire; betydande (men opubliserad) brittisk alginsamlare med gott rykte. Hon benämndes "algologernas drottning" av den samtida skotske prästen och algsribenten David Landsborough Sr. och hon var en av de tidigaste medlemmarna i the Torquay Natural History Society / *corallinoides* : Grek. korallion = korall (särskilt äkta rödkorall) + Lat. -oides = -liknande] och beträffande det andra [*Brongniartella* Bory, 1822: efter Adolphe Théodore (de) Brongniart, 1801-76, som var botanikprofessor vid Naturhistoriska Museet i Paris fr.o.m 1831 och anses vara grundaren av disciplinen palaeobotanik. Hans far Prof. Alexandre Brongniart, 1770-1847, var fr.a. en välkänd mineralog samt vän och samarbetspartner med zoologen Cuvier. Genom sin syster, den i sin ungdom firade skönheten Mathilde, 1808-82, var Adolphe likaså svåger med zoologen Jean-Victor Audouin, 1797-1841 / *byssoides* : Grek. byssos = fint gult lin, fin tråd (även musslors byssus-trådar härleds ur samma ord) + Lat. -oides = -liknande]. Det skadar förstås ej att även förklara de internationella namnen på arter som har m.el.m. inarbetade svenska namn, t.ex. [*Hildenbrandia* Nardo, 1834 : efter Franz Xaver von Hildenbrand, 1789-1849, österrikisk läkare och botanist / *rubra* : Lat. ruber (fem. rubra, neutr. rubrum) = röd] och på motsvarande sätt bör förstås alla namn förklaras. I fråga om arter vars svenska namn ej är helt solklara skadar det ej att även försöka klargöra dessa, t.ex. ovan nämnda namn sudare, för vilket Svenska Akademiens Ordbok förklarar att detta dialektala ord är etymologiskt besläktat med ordet sutare, d.v.s. det äldre svenska ord sutare eller sudder som betydde skräddare eller skomakare och att växten sudares trådar erinrar om skomakares becktråd samt att detta algnamn är belagt åtminstone sedan Linné 1755.

Numera föreskriver internationella nomenklaturregler att vid nybeskrivning av taxonnamn, d.v.s. namn på släkten och arter, så skall etymologin för namnen förklaras. Så har det dock ej alltid varit. Om man går tillbaka till äldre beskrivningar, är det i regel blott undantagsvis man påträffar förklaringar till åsatta namn. I regel kan man dock på omvägar lista ut vad ett namn står för, i synnerhet om namnet står för en egenskap hos den beskrivna organismen. Ibland är det dock något besvärligare, som nedan kommer att exemplifieras. Räksläktet *Spirontocaris* Bate, 1888 låter sig svårligen förklaras om man ej känner till lite av dess naturhistoriska bakgrund. Ordet kan delas in i två grekiska grundord : speiron = såningsman (från Grek. spiro = så) och karis = råka, men vad har en såningsman med detta kräftdjur att göra? Jo, auktor, den brittiske zoologen Spence Bate, 1818-89, utgick från en råka som beskrivits under namnet *Cancer spinus* J.S. Sowerby, 1805, vilken utgör typart för släktet. Bate hade sannolikt intentionerna att namnge släktet efter artens auktor, den välkände naturhistoriske illustratören James S. Sowerby, 1757-1822, vilken kom att bli anfader till ett tiotal välrenommerade illustratörer / naturhistoriker. Det visade sig dock att *Sowerbya* redan var upptaget när d'Orbigny 1850 hade nyttjat detta namn för ett mollusksläkte. Bate tvingades därför konstruera ett annat namn, där den engelska delen sower = såningsman från familjenamnets första led transkriberats till det grekiska speiron. Artnamnet i musselkräftnamnet *Macrocypis minna* (Baird, 1850) ställde länge till problem för artikelförfattaren. Kräftdjursspecialisten från de östliga engelsk-skotska gränstrakterna William Baird, 1803-71, förklarar det ej i sin beskrivning och det verkar ej finnas någon i hans familjekrets vid namn Minna. Mysteriet löste sig först efter att en annan art bland musselkräftorna i våra hav, *Philomedes globosus* (Liljeborg, 1853), synonymiserats med en annan av Baird's arter, så att den numera går under namnet *P. brenda* (Baird,

1850). Ytterligare en dam, Brenda, behövde således förklaras. Baird omnämner i sin beskrivning att han fått typmaterialet av dessa båda arter från den i marinbiologiska kretsar kände, välbärgade köpmannen och yachtägaren Robert MacAndrew, 1802-73, från Liverpool, vilken i sin tur funnit dem vid skrapning på djupt vatten utanför Shetland. Således är Minna och Brenda ej alls några släktingar eller bekanta till Baird, utan de båda dottrarna till odalbonden Magnus Troil i Walter Scott's roman Piraten, vilken utkom 1822 och ju utspelar sig i en avlägsen del av Shetlandsöarna under slutet av 1600-talet. Flicknamnet Brenda, som dittills varit vanligt blott på Shetland kan vara en feminin motsvarighet till det gamla nordiska mansnamnet Brand. Det blev efter romanens publicering mycket spritt i det engelskspråkiga kulturområdet och förekommer ju idag över stora delar av världen, medan namnet Minna ej blivit lika populärt, kanske för att denna romanfigur gav sig iväg med piratkaptenen Clement Cleveland, medan systemen Brenda förblev hemtrakten trogen genom att välja Cleveland's antagonist Mordaunt Mertoun, som var son till hennes fars arrendator.

Ännu besvärligare kan det förstås vara. Den i Plymouth födde zoologen och bibliotekarien vid British Museum, William Elton Leach, 1790-1836, beskrivs som "a naturalist of most indomitable enthusiasm and very extraordinary acquirements". Under de få år (1813-20) han var antäld vid British Museum hann han beskriva mängder av allehanda slags djur och utgjorde med sina nära och vänskapliga kontakter med staben vid museet i Paris, d.v.s. Cuvier, de Blainville, m.fl., en synnerligen viktig brygga mellan brittisk och fransk naturvetenskap. Han var arbetsnarkoman och fick följdriktigt ett nervöst sammanbrott, som ledde till att han bröt upp från museet 1820 (varvid han lämnade ett antal manuskript efter sig, vilka andra så småningom delvis publicerade), flyttade till Sicilien med en syster, där han så småningom dog i en koleraepidemi. Åtskilliga av Leach's djurnamn är ej helt lätta att härleda. Ett exempel är det välkända hoppkräfts släktet *Calanus* Leach, 1816, [*Kalanos* från Taxila (mellan Indos & Hydaspes) : en gymnosofist, d.v.s. anhängare av vishetsläran j(a)inismens ena huvudsekt, digambara (= de luftklädda, d.v.s. nakna), så eterisk och asketisk att jordiska ägodelar såsom t.ex. kläder ratades. Han åtföljde, trots sektledaren Dandamis' protester, makedoniern Alexander Magnus, Philippos' son på återfåget från Indien till Persis (nuvarande Bagdad-trakten), där han vid 83 års ålder lät bränna sig själv till döds, ity livet p.g.a. sjukdom blivit värdelöst för honom. Sitt namn erhöll han då han varje morgon hördes mumla en indisk hälsningsfras som makedonierna uppfattade som "kalan" (möjl. "kalyam" = må det vara gott, d.v.s. ungefär "Gud välsigne er") ; Kungen inrättade riddarespel till K:s ära, och dog själv 3 månader senare]. Här har kanske Leach för sitt inre sett någon slags likhet mellan gymnosofistens hälsningsritual med utsträckta armar, vilka efterhand sänktes och å andra sidan hoppkräftans simtag med hjälp av antennulae. Ett annat välkänt exempel på Leach's namnsättning är hans anagrammatiska lek med namnet Caroline / Carolina (det sista den latinska formen av det första). Han bildade åtskilliga släktnamn på blodsugande och asätande isopoder, d.v.s. marina släktingar till våra gråsuggor, t.ex. *Anilocra* Leach, 1818, *Rocinela* Leach, 1818, *Conilera* Leach, 1818, *Nerocila* Leach, 1818, *Olencira* Leach, 1818, *Cirolana* Leach, 1818. Vår inhemska *Cirolana borealis* Liljeborg, 1851 har numera dock överförts till släktet *Natatolana* Bruce, 1981. Vissa tror sig i dessa namn kunna spåra ett politiskt inlägg som angriper den olycksaliga brittiska prinsgemålen Caroline Amalia Elisabeth, 1768-1821, den blivande kung George IV:s andra maka, som försköts av sin samvetlöse utsvävande make, trakasserades och grundlöst beskylldes för otrohet. Ungefär vid den tid då släktena beskrevs hade makens skändligheter börjat komma i dagen, vilket vände folkopinionen till hennes förmån. Nedbruten av sitt olycksöde dog hon dock några få år senare. Andra menar att auktorn helt enkelt blott för sitt höga nöjes skull lekte med detta namnpar utan att ha någon verklig person i åtanke. Leach's lek har dock efterhand inspirerat andra att fortsätta

traditionen att bilda anagram på dessa kvinnonamn, t.ex. den brittiske carcinologen Adam White, 1817-79 (*Lironeca* White, 1847), dansken Hans Jacob Hansen, 1855-1936, (som kalledes "flue-Hansen" när han disputerade påflugors mundelar - *Alcirona* Hansen 1890, *Lanocira* Hansen, 1890), Heidelberg-zoologen Robby August Kossmann, 1849-1907, (som arbetade mycket vid den zoologiska stationen i Neapel, men som - kanske på grund av sina kontroverser med föreståndaren därstädes Anton Dohrn - sadlade om på äldre dagar och blev gynekolog i Berlin), London-zoologen Edward John Miers, 1851-1930, (som anställdes vid British Museum som amanuens efter att Leach's gamle protegé och vän, sedermera efterträdare John Edward Gray, 1800-75, drabbats av slaganfall 1869 och därvid blivit förlamad i högerarmen. [Gray var liksom Leach arbetsnarkoman - skrev 1162 artiklar och böcker, ej blott inom sitt eget fackområde - men ansåg att han tog det lugnare än Leach, som enligt Grays åsikt blivit sjuk av sitt självupppoffrande slit för museet, när Gray lämnade museet efter kontorstid och då ägnade sig åt annat arbete, t.ex. som filateli-pionjär och bidrog till att frimärken med enhetliga taxor infördes i hans hemland] - *Renocila* Miers, 1880) och i våra dagar har den brittisk-australiensiske isopod-taxonomen Niel Bruce, 1952-, (*Creniola* Bruce, 1987, *Norileca* Bruce, 1990) fört denna sed vidare.

Om Leach's taxonnamn ofta kan vara besvärliga att säkert härleda, så är vissa av de namn, som den samtida Constantine Samuel Rafinesque, 1783-1840, konstruerade helt omöjliga att försöka tolka, eftersom han stundom helt enkelt själv tycks ha uppfunnit nonsens-namn utan någon betydelse, om han blott tyckte att namnen lät eufoniskt. Han föddes i Turkiet av en fransk far och en tysk mor och slog sig efter uppväxten i Europa så småningom ner i USA. Om honom har sagts "no more remarkable figure has appeared in the annals of science" och han har även benämnts "the gullible genius". Efter att han slagit sig ner i USA för han åtskilliga gånger fram och tillbaka över Atlanten och bodde då ofta i Italien, fr.a. på Sicilien, periodvis. Under fransk-italienska kriget var det förstås suspekt att ha ett franskklingande namn, så då adderade han helt enkelt sin mors efternamn Schmaltz till sitt familjenamn. Denne i Nordamerika och eljest ytterst bereste mångsysslare och polyglott blev efterhand synnerligen excentrisk med smak för allt som var nytt och oprövat. Detta resulterade bl.a. i att han så småningom blev tämligen fet och det anses likaså att han mot slutet av sitt liv överskred gränsen för psykisk stabilitet. Ett exempel på svårtolkade namn från vår egen fauna av denne märklige herre är nakensnäcks släktet *Armina* Rafinesque, 1814 (sannolikt nonsens-namn el. möjl. anagram på ordet marina). Den 10-armede bläckfiskart, som norrmännen benämner "akkar" tillhör släktet *Todarodes* Steenstrup, 1880, vilket bygger på ett annat bläckfisknamn *Todarus* Rafinesque, 1815 plus det grekiska suffixet -odes som torde vara sammansatt av o + eides och kan tolkas som -liknande. Här har nog Rafinesque dock ej helt själv konstruerat namnet utan utgått från det venetianska bläckfisknamnet todero eller dess sicilianska motsvarighet totaru, vilka möjligen kan ha etymologiskt samband med Lat. todus = liten fågel, med tanke på denna typ av bläckfiskars vana att göra små luftfärder.

Ofta kan vi lära oss en del om auktorers intressen utanför naturvetenskapen genom de namn de sätter. Den danske dermatologen venerologen och malakologen Rudolph Bergh, 1824-1909, utgick ofta från namn på figurer från den isländska sagan för namn på nakensnäckor som *Jorunna* Bergh, 1876 [Isl. myt.: Jorun Bjarnardottir : dotter till Björn den öströne i Laxdoela Saga, sannolikt självt uppkallad efter sin faster Jorun Manvettsbräcka, dotter till Kettill Flatnäsa], *Aldisa* Bergh, 1878 [Isl. myt. (Laxdoela Saga) : Aldis : Holmgångs-Ljots dotter, vilken våldtogs av Ospak Osvivsson. Resultatet av övergreppet, sonen Ulv, kom att bli farfars far till ärkebiskop

Eystein] och *Thordisa Bergh*, 1877 [Torbjörn surs dotter Tordis blev med Torstein torskbites son och Torolf mostrarskäggs sonson Torgrim mor till Snorre gode]. Även *Adalaria Bergh*, 1878 tycks vara bildat utgående just från Laxåns dalgång på västra Island, så han tycks ha haft ett särskilt förhållande till denna speciella sagokrets.

I den botaniska traditionen är slika etymologiska namnförklaringar legio (t.ex. Corneliuson 1997), medan det snarare utgör undantag än regel att namn förklaras i populär zoologisk litteratur. Sannolikt har denna kulturskillnad väsentligt bidragit till att vi nyttjar namn som *Bougainvillea*, *Dahlia* och *Clematis* som om de vore inhemska, medan ytterst få motsvarigheter finnes vad beträffar djur. För den som behöver finna slika etymologiska förklaringar finns dock ett par utsöka verk (Jaeger 1955 och Brown 1956), med vars hjälp man kan klara de flesta härledningarna. Som framgått av några exempel är dessutom viss mytologisk och litterär insikt stundom nödvändig samt ej minst god kännedom om naturhistoria.

Ovanstående exempel är ju blott ett ytterst litet smakprov på namn som biologer och ibland lekmän har anledning att möta i diverse sammanhang. Artikeln söker påvisa att namn ofta har ett intressant förflutet och kan rymma mycken naturhistoria, vilken i vår tid eljest satts på undantag, men vilken ej blott kan ge intressanta inblickar utan stundom även är nödvändig att känna till vid t.ex. utredningar av taxonomiska problemställningar. I vår alltmera internationaliserade värld gör vi oss själva dessutom sannolikt en otjänst genom att bilda nationella namn på varelser som de flesta ej har någon naturlig relation till. Som framgår av vissa exempel ovan, så fordras likaså en viss hemtamhet med naturhistoria för att riktigt kunna härleda vissa namn. Varje människas aktiva vokabulär är begränsad, så söker man bilda nationella namn på redan vedertagna begrepp leder detta paradoxalt nog sannolikt till att allt fler kommer att tala förbi varandra utan att samtalet blir mera begripligt. De internationella namnen är faktiskt lika lätta att ta till sig om de förklaras. Artikelförfattaren har i samband med arbetet på Hansson 1998 - efter påstötning från kollegor utomlands - lagt ut en internet-resurs benämnd BEMON (Biographical Etymology of Marine Organism Names) på adress: <http://www.tmbi.gu.se/libdb/taxon/personetymol/index.htm> där många eponym-namn över marina organismer återfinns, d.v.s. namn baserade på diverse biologer, insamlare m.fl., just för att i någon mån kunna underlätta denna typ av didaktiskt grepp. Den som söker kortfattade biografiska uppgifter om några ovan nämnda personer (eller några tusen andra) kan således där finna sådana.

Referenser:

- Brown, R.W. 1956 (reprinted 1991). *Composition of Scientific Words*. Smithsonian Institution Press, Washington D.C. 882 pp. ISBN: 0-87474-286-2.
- Corneliuson, J. 1997. Växternas namn. Vetenskapliga växtnamns etymologi. Språkligt ursprung och kulturell bakgrund. Wahlström & Widstrand. 602 pp. ISBN: 91-46-17102-9.
- Eriksson T. & F. Pleijel 2000. Namn och nytt i organismvärlden. *Svensk Botanisk tidskrift*. **94** (1): 25-37.
- Hansson, H.G. 1998. Sydkandinaviska marina flercelliga evertebrater. Utgåva 2. Länsstyrelsen Västra Götaland. Miljöavdelningen. pp. 294 + ix. ISSN: 1403-168X.
- Jaeger, E.C. 1955 (& senare nytryck). *A source-book of Biological Names and Terms*. 3.:rd ed. Charles C. Thomas, Springfield, Illinois. xxxv + 323 pp. ISBN: 0-398-00916-3.
- Køie, M. & U. Svedberg. 200. *Havets Djur*. Prisma, Stockholm. 240 pp. ISBN: 91-518-3844-3.
- Willén T. & M. Waern. 1987. Alger med svenska namn. *Svensk Botanisk Tidskrift* **81**: 281-288.
- Ursing, B. 1949 (& senare nytryck). *Svenska Växter. Kryptogamer*. Norstedts, Stockholm. 530 pp.

Summary:

In order to make their products more popular, editors at publishing firms often demand that writers of fauna and flora books should give national names beside the international names. Should we put national names on species, which usually only are known to a small amount of specialists? Well-known species are normally already known also by one or several national names. Less known species, however, should rather only be addressed by their international name to avoid confusion of tongues as far as possible. To make learning of international names more easy, it is argued - with several examples - that it is wiser to explain the meaning of them, rather than to invent new names. This is also a good way to spread knowledge about natural history.

Hans G. Hansson
Tjärnö Marinbiologiska Laboratorium
452 96 Strömstad